

INTRODUCCIÓ

La creació artística en la construcció de la pau

Elena Grau

Institut Català Internacional per la Pau

Poden les pràctiques artístiques contribuir a la transformació dels conflictes? Quin paper pot tenir l'art en l'articulació d'una nova realitat? Quines són les relacions entre creativitat artística i creativitat social? Dediquem el tema central d'aquest número de la revista *Per la Pau* a reflexionar al voltant d'aquests interrogants per tal de mostrar que les arts poden ser eines eficaces en la construcció de la pau. Creiem que, per la seva naturalesa connectada amb la intuïció, l'emoció i la imaginació, les pràctiques artístiques poden generar transformacions que aturin dinàmiques violentes i oferir espais de creació que contribueixin a tornar a articular la convivència trencada. Per comptar amb respostes diverses hem demanat textos a persones vinculades al món de l'art que projecten la seva activitat en àmbits relacionats amb els moviments socials, amb el dels processos de transformació de conflictes o amb la recuperació dels impactes de la violència. També hem inclòs diverses experiències d'accions artístiques adreçades a la millora de la convivència, la recuperació de la memòria i la cicatrització de les ferides obertes per la violència en un determinat teixit social.

En el primer article, Ramon Parramon caracteritza la creativitat com una qualitat humana que es pot definir com la capacitat d'imaginar, generar idees i resoldre problemes. L'art, com a expressió creativa, planteja sobretot preguntes que poden ser útils per a la transformació de la realitat. Per això aquest autor afirma que el paper de l'art en els conflictes és aportar capacitat d'acció crítica i que l'art compromès no pot actuar de manera desconnectada d'una acció social més complexa. És a dir, que la creativitat artística transformadora no és un tipus de creativitat diferent de la social i

que, precisament, pren sentit quan s'expressa i s'acull des del context social. Creativitat social i artística estableixen sinergies en processos de conflicte, resistència, memòria i reconciliació. Constatant aquest fet, Cynthia Cohen albira un futur per a les arts en la construcció de la pau atès que, en els àmbits convencionals de la construcció d'aquesta, s'accepta cada vegada més que les aproximacions únicament racionals no són suficients per generar canvis que aturin la dinàmica del conflicte violent. Mentre que l'experiència estètica, en involucrar els sentits i les facultats cognitives, emocionals i espirituals, genera oportunitats úniques d'aprenentatge, empatia, imaginació i innovació individual i col·lectiva que són aspectes fonamentals en la construcció de la pau.

“ Les pràctiques artístiques poden generar transformacions que aturin dinàmiques violentes i oferir espais de creació per a articular la convivència trencada ”

El treball per contribuir a la recuperació de poblacions afectades per traumes derivats de conflictes violents és un dels àmbits de construcció de la pau on les pràctiques artístiques han fet aportacions destacades. Marián López Fernández Cao explica com l'art pot aconseguir restablir un ordre i una serenitat on el dolor ha fragmentat els éssers humans i la seva percepció del món. El procés creador permet generar sentit i crear narratives, donant sortida al que estava internalitzat; permet compartir, ensenyar les ferides. El llenguatge simbòlic pot ajudar a expressar allò que és inexpressable. L'àmbit de l'art, doncs, pot ser un espai segur on algú que ha estat tractat com un objecte descartable, pot tornar a sentir-se humà; pensar que pot estimar i tornar a ser estimat. La creació com a esperonador de processos individuals i relacionals amplia el seu radi d'acció en les dinàmiques ciutadanes que incorporen l'art i l'activisme. Per altra banda, Alex Carrascosa fa una proposta de model *artivista* basat en les tecnologies socials que treballa amb components que ell anomena *æfectius* i *creactius*, és a dir que posen en joc els afectes, la creació, l'efectivitat i l'activisme. L'Assemblea *artivista* té un format

proactiu de relació i sinèrgia ciutadana i intercultural que combina tres elements: el cap (la raó, les idees, el pensament), el cor (la vivència emocional) i les mans (la capacitat creadora). Amb aquest model l'autor ens proposa situar-nos davant el context de conflicte com ho fa un artista davant la seva propera obra.

Més enllà de les reflexions més teòriques, el monogràfic també s'endinsa en dues experiències concretes on l'art ha jugat un paper cabdal en la construcció de la pau. La primera sorgeix del Centre de Defensa dels Drets del Nen i l'Adolescent (CEDECA) de la favela de Sapopemba a Saõ Paulo, Brasil, que té com a objectiu avançar en l'ocupació d'espais impregnats de cultura de violència. L'experiència d'organització de l'esdeveniment *Rap em Festa* els va permetre entendre que la cultura i l'art són el millor camí per construir consens entre els joves perquè generen interaccions que poden crear diàlegs, acords de convivència i respecte en territoris de guerra. El CEDECA s'enfronta amb aquestes eines a desafiaments que van des de la disputa d'espais amb les bandes criminals, l'actuació de les forces policials, els prejudicis generacionals i racials a l'arrelament de la cultura masculista i homòfoba.

“ La connexió entre la creativitat artística i la creativitat social pot ser un element crucial en la minoració de la violència i els seus impactes ”

La segona experiència és l'ocupació de l'espai urbà amb la realització d'una acció artística –la performance anomenada “Cuerpos Gramaticales”- a la Comuna 13 de Medellín, Colòmbia. Aquesta acció sorgeix fa 15 anys, impulsada per Agroarte, en un context de commemoració i dignificació de persones desaparegudes a la Comuna 13 com a resultat de diverses operacions d'atac indiscriminat contra la població civil per part de forces de seguretat i paramilitars. “Cuerpos Gramaticales” és una acció amb una gran potència simbòlica que cerca l'expressió del sentiment en relació al territori i la recuperació de la memòria col·lectiva de les comunitats, activant la resistència i forjant memòria de futur.

Finalment, l'entrevista amb Roberta Bacic ens posa en contacte amb l'experiència de creació d'arpilleres, una forma d'artesanía tèxtil que permeté en el seu origen que grups de dones xilenes denunciessin les violacions de drets humans durant la dictadura de Pinochet i elaboressin les experiències doloroses de pèrdua i repressió amb un llenguatge al seu abast. L'art tèxtil de les arpilleres s'ha estès a molts països i ha tingut la funció, a través de la creació de grups majoritàriament de dones, de reforçar els llaços de comunitat, d'apoderar les participants i de generar un espai d'expressió que contribueix a refer la vida individual i col·lectiva interrompuda per la violència.

Les reflexions i experiències que presentem en aquesta entrega de la revista *Per la Pau* ens permeten constatar que la connexió entre la creativitat artística i la creativitat social pot ser un element crucial en la minoració de la violència i els seus impactes, perquè les pràctiques artístiques i les dinàmiques socials es potencien mútuament en el procés de crear la pau.

Fotografia : Peter Thoeny

© Generalitat de Catalunya